

Відгук
офіційного опонента
на дисертацію Лошкова Артема Юрійовича
«Поетика фортепіанної творчості Лесі Дичко»
представлену на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 025 «Музичне мистецтво»,
галузь знань 02 «Культура і мистецтво»

Творча постать Лесі Дичко належить до кола найяскравіших представників української композиторської школи другої половини ХХ – початку ХХІ ст. Її мистецький доробок вирізняється масштабністю, жанровою багатоманітністю та оригінальністю художнього мислення. Композиторка зробила вагомий внесок у розвиток хорової, симфонічної, камерно-інструментальної, вокальної творчості, сформувавши самобутній авторський стиль, у якому органічно поєдналися національні традиції, духовні цінності, фольклорні джерела та новітні тенденції музичного мистецтва.

Феномен творчості Л. Дичко неодноразово привертав увагу українських музикознавців. У науковому дискурсі висвітлено питання її хорової спадщини, духовної музики, фольклоризму, жанрово-стильових особливостей композиторського письма, художньо-образної системи та індивідуального стилю. Водночас, попри значну кількість наукових праць, присвячених різним аспектам творчості мисткині, її фортепіанний доробок досі не став предметом комплексного й системного музикознавчого осмислення. Окремі твори розглядалися фрагментарно, що зумовило наявність суттєвих лакун у вивченні цієї важливої складової композиторської спадщини.

У цьому контексті дисертація А. Лошкова набуває особливої актуальності та наукової значущості. Робота спрямована на цілісне дослідження фортепіанного доробку композиторки, розкриття його жанрово-стильової специфіки, образно-сміслових доміант, особливостей музичної мови, принципів авторського мислення та поетики. Важливість дисертації визначається не лише введенням до наукового обігу фортепіанних творів Л. Дичко (фрески для фортепіано «Алькасар...Дзвони Арагона», дві п'єси для фортепіано з циклу «Французькі

фрески», цикл «Київські ескізи» для двох фортепіано), а й поглибленням сучасних уявлень про закономірності розвитку українського фортепіанного мистецтва другої половини ХХ – початку ХХІ ст.

Кваліфікаційна праця має виважену та чітко вибудовану структуру викладу матеріалу. Науковий матеріал подано послідовно, концептуально цілісно й аргументовано, із належним рівнем теоретичного обґрунтування. У дисертації належним чином обґрунтовано та визначено об'єкт, предмет, мету й завдання дослідження. Дисертація вирізняється оригінальністю дослідницької концепції, яка ґрунтується на сформульованих положеннях наукової новизни, вказаної на с. 27-28 дис., та визначає її самобутній характер у сучасному музикознавстві.

Кваліфікаційна наукова праця вражає масштабністю, інформативністю, ґрунтовністю й змістовністю викладу матеріалу, що свідчить про глибоку зацікавленість автора творчістю Л. Дичко та всебічне осмислення предмета дослідження, результати якого переконливо представлені в роботі.

Комплекс наукових методів (дедуктивний, аксіологічний, феноменологічний, компаративний, термінологічного аналізу та операціоналізації понять, синтезу та узагальнення, стильового, жанрово-семантичного, інтонаційно-семантичного, фактурного, музично-інтерпретологічного, виконавського аналізу) та методичних підходів (історичний, культурологічний, системний, міждисциплінарний, мистецтвознавчий) дозволило цілісно осягнути поетику фортепіанної творчості Л. Дичко, виявити її жанрово-стильові, інтонаційно-семантичні та фактурні особливості, а також окреслити закономірності композиторського мислення та авторського стилю.

Дисертація здобувача має традиційну структуру: анотації, вступ, три розділи, висновки, список використаної літератури (415 найменувань, з них 40 іноземною мовою). Загальний обсяг дослідження становить 305 сторінок, основного тексту – 245. Розділи кваліфікаційної роботи логічно завершені, містять висновки, які відповідають змісту та поставленим завданням дисертації.

У вступі обґрунтовано вибір теми, її актуальність, визначено об'єкт, предмет, мету та завдання дослідження, його наукову новизну, окреслено

теоретичну й практичну значущість, узагальнено результати апробації та впровадження положень кваліфікаційної наукової праці.

Перший розділ дисертації «Творчість Лесі Дичко як художній феномен і об'єкт наукового дослідження» присвячено висвітленню творчого доробку композиторки в контексті українського музичного мистецтва другої половини ХХ – першої чверті ХХІ ст., аналізу сучасних музикознавчих підходів до осмислення її художнього світу та обґрунтуванню теоретичних засад дослідження фортепіанної творчості майстрині.

У **підрозділі 1.1** автор всебічно висвітлює вагоме значення творчості легендарної композиторки Л. Дичко у вітчизняній музичній культурі. Творчість мисткині є різноманітною за жанровою спрямованістю та як такою, що «характеризується новаторством і художньою своєрідністю авторського світовідчуття» (с. 33 дис.). Дисертантом доведено, що творчість Л. Дичко ґрунтується на ментальних засадах та архетипах національної культури, зокрема фольклорній традиції, а також на європейських мистецьких здобутках минулого й сучасності, охоплює широкий спектр образно-тематичних сфер і мистецькомовних кодів, що зумовлює формування її неповторного індивідуального авторського стилю. А. Лашков слушно визначає парадигми творчості композиторки: нефольклористичну, синестезійну, громадянську (національно-патріотичну), духовно-сакральну, які формують своєрідність її авторської поетики та художнього мислення.

Висвітлюючи **підрозділі 1.2**, здобувач опирається на наукові праці дослідників, присвячені концептуалізації феномена особистості Л. Дичко та її творчого доробку в сучасному музикознавчому дискурсі, що розглядаються в різноаспектному науковому осмисленні (*монографії* М. Гордійчука, С. Гриці, у тому числі колективні – Л. Серганюк, Ю. Серганюк; *дисертаційні дослідження* – Н. Гречухи, Т. Кривицької, Є. Пахомової, О. Письменної, Л. Серганюк, О. Ущапівської, Л. Шегди; *наукові публікації* – Н. Белік-Золотарьової, О. Бенч, О. Василенко, О. Васюти, І. Драч, Л. Грисенко, Л. Хіврич, Т. Гусарчук, Г. Дзюбан, Л. Кияновської, І. Коновалової, К. Крепака, Г. Луніної, А. Нікітіної, С. Павлишин,

Л. Пархоменко, Є. Пахомової, О. Самойленко, Н. Степаненко, О. Шамоніна, Л. Шегди, Л. Шумської, В. Щур; *музично-історичні видання* – Л. Грисенко, Л. Хіврич, К. Майбурової та ін). З'ясовано, що вищезазначені наукові праці здебільшого зосереджені на проблематиці хорової, камерно-вокальної та оперної творчості Л. Дичко, тоді як її фортепіанна спадщина залишається недостатньо висвітленою й осмисленою в сучасному музикознавстві. Фортепіанна творчість мисткині розглянута лише в поодиноких наукових працях Р. Гавалюк, Т. Каблової, В. Клина, В. Маруняк, У. Молочко, Н. Ревенко, М. Рудик, Л. Серганюк і Л. Тарапати-Більченко. Відтак дисертаційне дослідження А. Лошкова набуває особливої актуальності, оскільки спрямоване на всебічне вивчення та наукове осмислення фортепіанної спадщини Л. Дичко. Автором встановлено, що художній світ майстрині є багатограним і унікальним та визначається універсалізмом авторського стилю й індивідуального художнього мислення: від інтонаційно-образного втілення творів в рамках традиційної програмності – до нових рівнів художнього узагальнення.

У **підрозділі 1.3** дисертантом систематизовано теоретичні та методологічні засади дослідження фортепіанної творчості Л. Дичко крізь призму сучасних музикознавчих концепцій жанру, стилю, музичного мислення, поетики тощо. Залучення широкого кола наукових джерел дозволило обґрунтувати концептуальні засади кваліфікаційної праці та визначити місце фортепіанного доробку композиторки в контексті розвитку українського музичного мистецтва другої половини ХХ – початку ХХІ ст.

У **другому розділі** дисертації «Поетологічні стратегії музикознавчого осмислення фортепіанної творчості Лесі Дичко» розглядаються: категорія поетики у дискурсі гуманітаристики та мистецтвознавства; трактування та розкриття змісту концепту «музична поетика»; інтенції оновлення фортепіанної поетики в українському музичному просторі постмодерної доби; художньо-аксіологічні, жанрово-семантичні та стильові детермінанти поетики фортепіанної творчості Л. Дичко.

У **підрозділі 2.1** дисертантом здійснено ґрунтовний аналіз категорії поетики як міждисциплінарного поняття, що сформувалося в гуманітарному знанні та набуло широкого застосування в сучасному мистецтвознавстві. Дисертант простежує історичну еволюцію терміна від античної традиції до сучасних поетологічних концепцій, розкриваючи багатозначність його трактувань у літературознавстві, філософії, культурології та музикознавстві. Особливу увагу приділено осмисленню семантичного поля понять «поетика», «поетичність», «поетизм» і «поетизація», що формують методологічне підґрунтя дослідження творчості Л. Дичко. Автором обґрунтовано доцільність застосування поетологічного підходу до аналізу музичного мистецтва, зокрема фортепіанної творчості композиторки, як засобу виявлення її образно-сміслових, стильових та інтертекстуальних характеристик.

У **підрозділі 2.2** дисертант уточнює дефініцію поняття «поетики» та розкриває сутність категорії «поетика» в музикологічному просторі, опираючись на праці дослідників Ду Вей, А. Поліщук, Н. Рябухи, О. Самойленко, М. Черкашиної-Губаренко, С. Щелканової. Особливої уваги заслуговує висвітлення проблематики поетики у *виконавській сфері*, зокрема в оперному жанрі, хоровій і камерно-вокальній музиці, віолончельному і фортепіанному мистецтві, та *композиторській творчості*, що базується на ґрунтовному опрацюванні наукових доробків українських і китайських авторів.

У **підрозділі 2.3** здобувач висвітлює процеси оновлення фортепіанної поетики в українському музичному просторі постмодерної доби, що зумовили трансформацію музичного мислення та художньо-стильових засад композиторської творчості. Автором доведено, що в період постмодернізму нового значення набуває світоглядна парадигма діалогу «Я – світ», розширюється спектр виражальних засобів і виконавських технік у фортепіанній творчості, активізуються процеси стильового синтезу та індивідуалізації композиторського і виконавського мислення, своєрідністю художньої репрезентації тощо. Зміни у фортепіанній творчості проявилися у «нових інтегративних формах, ракурсах бачення, індивідуальних концепціях, реалізовані в музичних образах, сенсах і

значеннях» (с. 118 дис.), що утворились завдяки синтезування жанрів, стилів, технік письма, форм і стилістик, розширення художньо-виражальних та акустичних можливостей інструмента, тематичного й змістового оновлення творів.

У **підрозділі 2.4.** дисертант ґрунтовно й переконливо висвітлює художньо-аксіологічні, жанрово-семантичні, стильові детермінанти поетики фортепіанної творчості Л. Дичко. Представлений матеріал підтверджує виняткову значущість творчості видатної композиторки, зокрема фортепіанної, її визначальну роль у розвитку національної культури, а також неоціненний внесок мисткині в оновлення та формування художньо-естетичних, жанрово-семантичних і стильових орієнтирів української музики.

Дисертантом доведено, що фортепіанна творчість Л. Дичко становить важливу сферу вияву її індивідуального стилю, особливостей художнього світобачення та мислення. Здобувачем окреслено детермінанти фортепіанної поетики композиторки, зокрема особливості звукоорганізації, фактурно-композиційної та гармонічної організації творів, стилістики, тембрових і жанрових чинників. Окрім того, у фортепіанній творчості композиторки А. Лошковим простежено прояви міжстильового синтезу, сформованого на основі мовно-виражальних засобів класико-романтичної традиції, національно-фольклорних джерел, творчих надбань західноєвропейського та українського музичного мистецтва, а також імпресіоністських, символістських і авангардних стильових тенденцій. Автор визначає жанрову поетику фортепіанної творчості Л. Дичко як таку, що ґрунтується на принципах «програмності, асоціативності, визначеному фактурному типі та видовій стилістиці, зорієнтованій на різні типи мислення й жанротворчі механізми» (с. 145 дис.). Все це знаходить вияв у камерних жанрових моделях, реалізованих у циклах п'єс-мініатюр і концертних – масштабних циклічних опусах – триптихах, сюїтах, фресках, наділених індивідуальними композиційно-драматургічними особливостями. Дисертантом також осмислено семантичну роль музичної фрески у фортепіанній творчості Л. Дичко.

У **третьому розділі** кваліфікаційної наукової паці «Поетика фортепіанної творчості Л. Дичко в сольних та фортепіанно-ансамблевих репрезентаціях» дисертантом здійснено ґрунтовний аналіз фресків для фортепіано «Алькасар...Дзвони Арагона», двох п'єс для фортепіано з циклу «Французькі фрески», циклу «Київські ескізи» для двох фортепіано, які належать перу мисткині. Справляє враження ґрунтовний аналіз презентованих фортепіанних творів. Варто зазначити, що означені фортепіанні твори Л. Дичко ще не набули наукового осмислення у вітчизняному музикознавстві і вперше розглядаються дисертантом, в чому вбачається унікальність даної роботи. Виняток – фрески для фортепіано «Алькасар...Дзвони Арагона», однак в контексті проблематики дослідження розглядаються вперше. Аналітичний розділ дисертації засвідчує глибоке й концептуально осмислене проникнення добувача А. Лошкова в аналізований матеріал. Викладені автором концептуальні думки та аналітичні спостереження засвідчують органічне поєднання у дисертанта теоретичного мислення й практичного мистецького досвіду. Перевагою презентованих аналізів є їх багатоаспектна аргументація.

Висновки до розділів і загальні висновки характеризуються виваженістю, концептуальною цілісністю та належним рівнем теоретичного узагальнення, відображають авторську позицію й увиразнюють логічну узгодженість між метою, завданнями та змістом кваліфікаційної наукової праці.

Дисертація А. Лошкова становить безсумнівну наукову цінність для сучасного музикознавства. Авторські напрацювання викладені у 4-х фахових публікаціях, 1 з яких у співавторстві, 17-ти тезах доповідей у збірниках матеріалів міжнародних, всеукраїнських і регіональних конференцій, що свідчить, з одного боку, про належний рівень апробації результатів роботи, з іншого, – про активну науково-дослідницьку діяльність здобувача. Дані публікації повною мірою охоплюють коло наукових проблем, висвітлені у роботі, а їх кількість відповідає чинним вимогам МОН України, що висуваються до здобуття ступеня доктора філософії.

У рецензованій кваліфікаційній науковій праці порушень академічної доброчесності не виявлено. Автор коректно посилається на наукові джерела інших авторів. Оформлення списку використаної літератури у дисертації відповідає бібліографічним вимогам Національного стандарту України 8302:2015.

Високо оцінюючи рівень проведеного дисертаційного дослідження, його наукову новизну, достовірність, обґрунтованість і практичну значущість результатів, вважаємо за доцільне звернути увагу на окремі зауваження та запитання, що виникли в процесі його опрацювання.

Зауваження:

1. Варто вказати про відсутність нотних прикладів у ємних і ґрунтовних аналізах творів Л. Дичко, беззаперечно значущих для виконавців-піаністів і мистецтвознавців, які б конкретизували аналітичний матеріал.
2. У вступі автор вказує на використання у кваліфікаційній науковій праці нотних видань і рукописів фортепіанних творів композиторки, а також аудіо- й відеозаписів їх виконавських інтерпретацій, однак в аналітичних розділах роботи посилання на зазначені джерела відсутні.
3. У висновках до другого розділу на с. 161 дисертант надає визначення *«поетика композиторської творчості»* та *«поетика фортепіанної творчості»*, які є беззаперечно слушними та аргументованими, однак на думку опонента, їх варто було б презентувати в тексті підрозділів.
4. У кваліфікаційній науковій праці, на погляд опонента, маловисвітленим залишився виконавський аспект поетики фортепіанної Л. Дичко. Можливо, це є свідомою позицією автора?

Запитання:

1. На Ваш думку, чи можна запропоноване Вами визначення *поетики фортепіанної творчості* на с. 161 дис., екстраполювати на інші інструментальні сфери, зокрема скрипкову, віолончельну, баянно-акордеонну, саксофонну тощо.
2. В дисертації значна увага приділяється питанню кореляції фортепіанної та хорової творчості Л. Дичко, зокрема відзначаються наявність фортепіанних версій хорових фрескових опусів. Хорові твори яких жанрів (окрім згаданих у

роботі хорових концертів «Французькі фрески», «Іспанські фрески») отримали нове «життя» у фортепіанній версії? До якої спрямованості (передусім виконавської) можна віднести ці фортепіанні твори?

3. У тексті дисертації Ви апелюєте до поняття і явища композиторської інтерпретації. Як Ви трактуєте це поняття, на кого Ви спираєтесь у його тлумаченні? Які аспекти і жанрові царини фортепіанної творчості Л. Дичко охоплені, на вашу думку, цим поняттям?

Висловлені зауваження та поставлені запитання мають дискусійний характер, зумовлений науковим інтересом до проблематики дослідження, і не применшують наукової цінності роботи.

Вищезазначене дає підстави стверджувати, що дисертація А. Лошкова за змістом і формою викладення, актуальністю, глибиною розробки, повнотою висвітлення основних положень і досягнутими результатами є завершеним, оригінальним авторським дослідженням. Робота вирізняється високим рівнем наукової новизни та становить вагомий теоретичну й практичну цінність.

Автор кваліфікаційної наукової праці переконливо продемонстрував здатність до самостійного наукового пошуку, аргументованого обґрунтування власної наукової позиції та ґрунтовного аналізу різножанрових фортепіанних творів Л. Дичко. Робота здобувача становить вагомий внесок у розвиток мистецтвознавчої науки та сучасної виконавської практики. І, на завершення, вважаю, що дисертація **Лошкова Артема Юрійовича «Поетика фортепіанної творчості Лесі Дичко»** повністю відповідає вимогам, визначеним МОН України до робіт даного профілю, а дисертант беззаперечно заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 025 «Музичне мистецтво», галузі знань 02 «Культура і мистецтво».

Кандидат мистецтвознавства, доцент,
завідувач кафедри академічного та
естрадного вокалу Факультету музичного
мистецтва і хореографії Київського столичного
університету імені Бориса Грінченка

О.Л. Заверуха